

Boekbesprekingen

Over moraal en staat

J.A.A. van Doorn, *De intellectueel als ideoloog. Kritiek van de politieke intelligentsia*. Acco, Amersfoort 1994. f 21,25

Angela Verbeek, *Wikken en wegen. Een hedendaagse inleiding in de ethiek*. Damon, Best 1994. f 32,50

S. Hogervorst, *Staat en welzijn. Het belang van een vernieuwde conceptie van de Minimale Staat*. Van Gorcum, Assen 1995. f 27,50

Gemeenschappelijke noemer in deze drie bijdragen is de belangstelling voor de grenzen van het staatsgezag. Nu er zoveel over 'globalisering' wordt gesproken is dit beslist een actueel thema.

Van Doorn bezette in 1994 de 'Francqui-leerstoel' aan de Universiteit Antwerpen'. Zijn rede heeft de rol van de politieke intelligentsia na de Berlijnse muur tot onderwerp. In alle ontwikkelde maatschappijen is nagedacht over macht en gezag, over de staat en zijn burgers. Kenmerkend voor het einde van de moderne tijd noemt hij, Zygmunt Bauman's *Intimations of modernity* citerend, de Russische revolutie, die immers te boek staat als beslissende aanval op de burgerlijke orde, maar tegelijk als voltooiing geldt van wat met de Verlichting en de Franse revolutie was begonnen: 'communism was Modernity in its most determined mood...' De geschiedenis van de jonge Sovjet-Unie laat zien dat intellectuele overmoed tot politieke catastrofes kan leiden. Daartegenover plaatst Van Doorn *common sense* ofwel het gedragsresultaat van ervaringen als uitgangspunt voor politiek handelen. In het puntig

geformuleerde slot van zijn korte betoog heet het: 'Democratie is de politiek van het menselijk tekort.' Intellectuelen die zich in de politiek bewegen kunnen en mogen niet langer de pretentie hebben over een 'hogere' waarheid te beschikken.

Wikken en wegen is gecomponeerd als lesboek voor HBO-instellingen. Het biedt via vijf hoofdstukken - Termen en begrippen, Het relationele individu, Morele paradigmata, Moraal en maatschappij en Moraal en taal - een inleiding in de ethiek. Een 'hedendaagse' inleiding, vermeldt de titel zelfs. De schrijfster bereikt dit doel zeker, onder meer door de talrijke in het betoog steeds ingevlochten citaten van hedendaagse schrijvers, journalisten of wetenschapsbeoefenaren over thema's als medische ethiek, geluk en de morele ontwikkeling bij kinderen. Ook de typering van het denken van filosofen als Plato, Spinoza of Wittgenstein in de context van haar betoog stimuleert tot verdere lezing. Doordat de schrijfster literatuurverwijzingen achterwege heeft gelaten, is het onmiskenbare voordeel dat er geen pantser van geleerdheid is aangebracht dat student of geïnteresseer-

de lezer afschrikt.

Het hoofdstuk Moraal en Maatschappij verschaft een beknopte inleiding tot de politieke filosofie, met behandeling van onderwerpen als collectiviteit, gelijkheid, schaarste, rechten van de mens, vormen van politieke ordening en zelfs 'hedendaags zoeken'. Dit laatste betreft een typing van het denken van politieke filosofen Rorty, Rawls en Nozick. Net als Van Doorn, zij het met wat andere woorden, concludeert Angela Verbeek dat 'men een absoluut uitgangspunt in de politiek niet meer ziet zitten'. Overleg - dus taal - neemt in belangrijkheid toe en vormt voor de schrijfster een reden om daaraan het slothoofdstuk te wijden.

Ambitieuus van opzet is *Staat en welzijn*. Hogervorst neemt het in 1974 verschenen *Anarchy, state and utopia* van R. Nozick als uitgangspunt voor een ernstig betoog dat is opgebouwd

rond hoofdstukken als Rechten en behoeften, Het streven naar een minimale staat en Uitgangspunten voor structurele hervormingen. Waar Van Doorn een overzichtelijk onderwerp - de rol van de intellectuelen - even 'academisch' als speels analyseert en waar Verbeek een vlot leesbare inleiding in ethiek en sociale filosofie schreef, is dit boek als een oorspronkelijke bijdrage aan de hedendaagse politieke filosofie bedoeld. De stijl is moeizaam ('Dat alles geldt ten principale, en dient dus ook ten principale gesteld en voorop gesteld te worden etc.'), de conclusies zijn niet opzienbarend origineel. Hogervorst bepleit een algemeen basisinkomen gecombineerd met loonliberalisatie en een reductie in de hoeveelheid staatsbemoeiing wat regelgeving en uitvoering betreft. De argumentatie steunt op een notenapparaat met vooral Angelsaksische literatuur.

Maarten Mentzel

Binnengekomen Boeken

- H.A.M. Snelders, *Wetenschap en intuïtie. Het Duitse romantisch-speculatief natuuronderzoek rond 1800*, Ambo, Baarn, 1994
- Erik van Gelder, Ruud ter Meulen, *Doelen van de gezondheidszorg. Een einde aan vanzelfsprekendheden*, Instituut voor Gezondheidsethiek, Maastricht, 1994
- L. Laeyendecker, *Bedreigde natuur. Over moderniteit, wetenschap en religie*, Kok, Kampen, 1994
- Herman van Gunsteren, *Cultuur van beturen*, Boom, Amsterdam/Meppel, 1994
- P. van den Berg, M. Trappenburg (red.), *Lokale rechtvaardigheid. De politieke theorie van Michael Walzer*, Tjeenk Willink, Zwolle, 1994
- J.S. Reinders en W.J. Dondorp (red.), "Een mens moet van ophouden weten". In gesprek met Harry Kuitert. *Opstellen over medische ethiek en gezondheidszorg*, Ten Have, Baarn, 1994
- Fons Strijbosch, Paul van Tongeren (red.), *Grensverkenningen over groepsvorming, minderheden en tolerantie*. Reeks Recht en Samenleving, Faculteit der Rechtsgeleerdheid KUN, 1994